

Samengaan van terreinbeheer en soortenbeheer vraagt om kennis

Bas van Leeuwen

De natuur manifesteert zich in patronen en processen. De beheerder zet processen zoals begrazing en inundatie in of creëert de benodigde voorwaarden voor processen, bijvoorbeeld afplaggen ten behoeve van successie. Die processen worden gericht op het genereren van voorspelbare of juist onvoorspelbare patronen, al naar gelang de doelstelling van de beheerder. De beheerder grijpt altijd in, direct of indirect, actief of passief. Ingrijpen betekent kiezen en kiezen kan alleen goed gebeuren als je weet wat je wilt, waaruit je kunt kiezen én wat de consequenties van je keuzen zijn. De handelingen van beheerders zijn van wezenlijk belang voor patronen, d.w.z. voor de aanwezigheid van soorten in Nederland.

De artikelen in dit themanummer over heidegebieden – net als de artikelen in alle andere nummers van De Levende Natuur! – bieden de beheerders steun bij het kiezen. Die steun komt van vrijwilligers, soortenbeschermers en onderzoekers, soms in de vorm van een kritische discussie en met eigen terminologie ('fauna-ongelukjes'). Die discussie is niet alleen gericht op natuurterreinbeheerders maar is onderdeel van een bredere discussie, die reikt tot en met ruimtelijke ordenaars, Korenwolf en Zeggekorfslak. Die discussie gaat over het handhaven van bedreigde soor-

ten in Nederland. Soortenbeleid en gebiedsbeleid komen elkaar steeds vaker en intensiever tegen. Met de nog steeds optredende achteruitgang van soorten, ondanks de toename van het oppervlak aan natuurgebied, wordt de relatie tussen soorten- en gebiedsbeleid steeds belangrijker.

Van end-of-pipe technologie naar integratie

Soortenbeleid is te beschouwen als een end-of-pipe oplossing om ruimte te bieden aan specifieke bedreigde soorten. Bij een goed overheidsbeleid, maatschappelijk verantwoord ondernemen en 'mensen voor natuur' wordt soortenbescherming als volwaardige overweging meegenomen in het handelen. Dat zou echter tegelijkertijd sommige delen van het soortenbeleid in principe overbodig moeten maken, met uitzondering natuurlijk van die soorten die het ook onder maatschappelijk optimale omstandigheden niet zullen redden. Maar voor het zover is – als het al zover komt – moet eerst een oplossing gevonden worden voor de huidige end-of-pipe situatie waarvoor volgens het huidige beleid minimaal 150 soortenbeschermingsplannen nodig zijn bij een

planning van hoogstens 5 plannen per jaar. Eén van de oplossingen lijkt een leefgebiedenbenadering waarin voor groepen van soorten uit eenzelfde biotoop (bijvoorbeeld moerassen) maatregelen worden bedacht. Waarmee gebiedsbeleid en soortenbeleid elkaar dicht naderen.

Meer integratie van doelstellingen uit het soortenbeleid in gebiedsbeleid leidt tot meer keuzen en dilemma's voor de terreinbeheerder. Hij heeft het daarbij in de heide niet eenvoudig. Ten opzichte van begin vorige eeuw is het beheer veel grootschaliger geworden en de heide veel kleiner. Dat betekent onvermijdelijk dat de variatie in habitats en in geleidelijke overgangen afgenomen is. Gevoegd bij de versnippering, verdroging, vermessing en verzuring stelt dat de beheerder voor grote problemen. Het vergt een zorgvuldig manoeuvreren tussen 'tuinieren' en 'zo weinig mogelijk ingrijpen', tussen patronen en processen, tussen processen en soorten. Welke soorten? Ten koste van welke andere soorten? Binnen de beperkte keuzevrijheid die aanwezig is – door beperkte financiële middelen, de (on)verenigbaarheid met andere functies (recreatie) in het natuurgebied e.d. – zal de beheerder steeds meer keuzen moeten gaan maken. Ook pijnlijke keuzen zijn daarbij soms onvermijdelijk. Voor alles vraagt het om een grote kennis van de beheerder.

de VOFF

De artikelen in dit themanummer zijn gebaseerd op een studiedag op 25 november 2000 van de Vereniging Onderzoek Flora en Fauna (VOFF), het platform van de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's). Het belang én de brede toepasbaarheid van soortenkennis is die dag geïllustreerd. De VOFF is uitgegroeid van een informeel samenwerkingsverband tussen Particuliere Gegevensbeherende Organisaties naar een stabiele vereniging met een duidelijk extern profiel. De VOFF is gesprekspartner voor overheden en organisaties ten aanzien van inventarisatie en monitoring van flora en fauna in Nederland door vrijwilligers. De leden voeren in VOFF-verband met succes projecten uit, onder meer ten

behoefte van de Natuurbalans, het natuurvriendelijke beheer van oevers, het MER-loket – dat toegang biedt tot verspreidingsgegevens van flora en fauna – en het Overlevingsplan Bos en Natuur.

Nationaal Programma Verspreidingsonderzoek

De VOFF heeft, in samenwerking met diverse overheidsinstellingen (ExpertiseCentrum-LNV, VROM, RIVM/Natuurplanbureau, Rijkswaterstaat en CBS) en maatschappelijke organisaties (Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland) het Nationaal Programma Verspreidingsonderzoek ontwikkeld. Met dit Programma zou actuele informatie over het voorkomen van planten en dieren tijdig beschikbaar komen voor

besluitvormingsprocessen in het kader van het natuurbeleid en de ruimtelijke ordening. In de komende tien jaar kunnen de PGO's daarvoor de landelijke verspreiding van plant- en diersoorten in kaart brengen en deze gegevens aan derden beschikbaar stellen. Met een investering van 3,5 miljoen gulden per jaar gedurende een periode van 10 jaar zouden besluitvormingsprocessen ook daadwerkelijk 'natuurinclusief' kunnen plaatsvinden. De politiek heeft belangstelling, de financiering is nog niet rond.

Voor meer info over de VOFF:

Drs. Adriënné J.J. Lemaire
coördinator VOFF
Postbus 9010
6500 GL Nijmegen
email: voff@voff.nl

Advies over het soortenbeleid

Onder andere naar aanleiding van de relatie tussen gebieden- en soortenbeleid brengt de Raad voor het Landelijk Gebied eind van dit jaar een advies uit over het soortenbeleid. De staatssecretaris van LNV wil onder meer weten of (voor)genomen beschermingsmaatregelen in redelijke verhouding tot sociale, economische en culturele belangen staan, het gebiedsbeleid op termijn daadwerkelijk voldoende bescherming voor beschermde flora en fauna biedt, de huidige beleidsconstructies en het instrumentarium van het soortenbeleid voor verbetering vatbaar zijn (met speciale aandachtspunt voor de rolverdeling tussen de betrokken partners) en welke criteria gehanteerd kunnen worden om keuzen in het soortenbeleid te maken. Uw mening over deze thema's is welkom op: www.rlg.nl

Dr. B.H. van Leeuwen
oud-voorzitter VOFF